

H. OHLHOFF

VROEGHERFS

(N.P. VAN WYK LOUW)

As 'n mens na die uiterlike van hierdie gedig kyk, dan val twee sake op. In die eerste plek die feit dat dit uit 14 reëls bestaan, en tweedens die rymskema: ababcdcdcfefgf. Eersgenoemde dui daarop dat ons moontlik met 'n sonnet te make het. Hierdie indruk word versterk deur die feit dat die rymskema — alhoewel dit afwyk van die konvensionele sonnetskema — die gedig tog basies in 'n oktaaf en sekstet verdeel (die efgefge-gedeelte vorm immers 'n duidelike eenheid teenoor die res wat in elk geval deur assonansie verbind word). Gaan 'n mens verder op die saak in, dan word dit duidelik dat die formele tweeledigheid saamhang met 'n tweeledigheid in die inhoud. Reëls 1-8 kan naamlik as een betekenis-eenheid beskou word en reëls 9-14 as 'n ander. Vorm en inhoud — vir sover hulle onderskei kan word — werk en groei dus saam in die gedig.

Die eerste betekenis-eenheid teken 'n Bolandse vroegherfs. Die eerste vier reëls, die abab-gedeelte, staan in die teken van rypwording. In die metafoor waarmee die gedig begin, word drie tekens daarvan gegee: “Die jaar word ryp in (1) goue akkerblare, / (2) in wingerd wat verbruin, en (3) witter lug ...” Die spreker sien die rypwording as iets positiefs: Hier word nie van “geel akkerblare” melding gemaak nie, maar van “goue akkerblare”. Hy voel die rypwording ook baie sterk as 'n *proses* aan wat tyd neem. Die werkwoord “word” word drie keer in vier reëls gebruik en verder impliseer ook “verbruin” en “daglank” 'n (voortgaande) proses. Die gedagte van rypwording lê egter ook in die woorde “elke blom word vrug” wat sintakties los staan van die vorige eenheid wat oor drie en 'n half reëls gestrek het. So kry die woorde ook nadruk. Vir die latere persoonlike toepassing is dit ook van belang dat *elke* blom vrug word, “*tot selfs die traagstes*” soos reël 5 dit stel.

Binne hierdie eerste 4 reëls is daar egter ook sprake van suiwing en vernuwing: Die lug is “witter”, daar is sprake van die “klare son”, daar is die werkwoord “deurspoel” en dit is 'n “nuwe wind” wat waai.

Een van die sentrale gedagtes van reëls 5-8, die cdc-dedeelte, is weer dié van stroping: “en die eerste blare *val* / so stilweg in die rook-vaal bos en laan / dat die *takke* van die lang populiere al / teen elke ligte môre *witter* staan.” Die populiere word dus kaal gemaak, maar dit gebeur nie gewelddadiglik nie (“stilweg”) en bowendien is die resultaat volgens die gedig ook suiwing (“witter” en nie byvoorbeeld “kaler” nie). Ook die stroping is weer 'n proses: *Elke* môre is daar *meer* wit te sien. Dit waaroor die spreker dit in hierdie eerste agt reëls het, kan 'n mens dus abstraheer tot rypwording, stroping, suiwing en vernuwing. Maar nou

is dit juis belangrik dat dié abstrakte begrippe nie bloot só, betogend, in die gedig gegee word nie, maar dat hulle vasgevang word in die konkrete beelde uit die natuurgebeure.

Die tweede betekeniseenheid neem die vorm van 'n pleitgebed aan. Dit blyk reeds uit die eerste drie woorde: "O Heer, laat". Die spreker kan dus nie self die dinge waarvoor hy vra, vermag nie; dit moet van buite kom. Trouens, ons vind dat die woord "laat" vyf keer in die 6 reëls gebruik word sodat 'n baie opvallende parallelisme in die sinsbou ontstaan. Só word die versoeke benadruk terwyl 'n hegte eenheid terselfdertyd tot stand kom. Die eerste versoek is dat die dae wat in die eerste 8 reëls uitgebeeld is "heilig" moet word. Dit impliseer onmiddellik dat dit nou nie meer om die natuur, die konkrete, die tydelike as sodanig gaan nie, maar dat daar na die abstrakte, die bo-tydelike beweeg word. Tipies van die sonnet is daar dus 'n wending, maar op knap wyse slaag die digter daarin om 'n besonder hegte eenheid tussen reëls 1-8 enersyds en reëls 9-14 andersyds te behou. Dit is naamlik so dat woorde en gedagtes wat in die eerste, die beeldgedeelte voorkom, telkens weer in die tweede, die toepassingsgedeelte gebruik word om daaraan ook 'n bepaalde konkreetheid te verleen. In reëls 1-8 *val* die blare, in reëls 9-14 moet alles *val* wat "pronk en sieraad of enkel jeug" was en moet die spreker se "waan" *stort*. Ook hy wil dus gestroop, gesuiwer word tot die essensiële, die blote jeugdigheid moet verdwyn en ook die pyn moet 'n plek kry. Waar die seisoen in sy verskillende elemente ryp word, wil ook hy *ryp* word en soos die nuwe en vernuwende wind deur die natuur waai, moet God se *wind* (sy Gees?) deur hóm waai. En dan, in die laaste 2 reëls, dié woorde: "tot al die hoogheid eindelijk vas / en nakend uit my teerder jeug verskyn". Soos die "lang populiere" as't ware uit die teer blare verskyn wanneer hulle val en net die hoogheid en vastheid van die boom self oorbly, so wil hy uit sy teerder jeug te voorskyn tree, hoog en vas, naak gestroop van die onnodige. Soos in die natuur sal dit by hom ook 'n *proses* wees (twee maal "word", "waai", "eindelijk"), en soos in die natuur sal dit nie 'n radikale breuk met die voorafgaande beteken nie ("uit my teerder jeug"). En die geïmpliseerde sekerheid dat dit met hom kan en sal gebeur, kom reeds uit die oktaaf: immers, "*elke* blom word vrug, / *tot selfs die traagstes*".

Die essensiële eenheid van die gedig word ten slotte ook gedra deur die jambiese versmaat wat (met enkele uitsonderings) dwarsdeur voorkom, en die volgehoue klankspel met assonansie en alliterasie van onder andere [ɔ], [a] en [v].